

Predavanje br.2

- Specifičnosti obrazovanja dece ranog uzrasta
- Odnos vaspitanja i razvoja
- Akceleracija ili amplifikacija razvoja
- Zakonitosti razvoja u ranom detinjstvu i proces vaspitanja
- Osobine predškolskog uzrasta i vaspitanje
- Kritični periodi za vaspitanje i obrazovanje dece

Specifičnosti obrazovanja dece ranog uzrasta

- Savremena razvojna psihologija: rano detinjstvo jedan od presudnih perioda u kognitivnom razvitku
- Zablude:
 - ✓ verovanje da deca uče polazeći od konkretnih objekata, čija je osnova psihološka "teorija odraza";
 - ✓ druga zabluda je o malim obrazovnim potencijalima predškolskog detinjstva, jer se oslanja na "S – R" teoriju učenja koja ga je svodila na formiranje asocijacija, čime je zanemaren fenomen EPIGENEZE intelektualnih funkcija, koji podrazumeva da se iskustveno poreklo određenih shema može nalaziti u prethodnim aktivnostima, npr: likovni izraz deteta možda se više bogati ako mu se pričaju maštovite priče, nego vežbanjem percepcije ili uvežbavanjem tehnika

- ✓ dečje mišljenje primitivno i siromašno (eksperimentima utvrđeno da je ono, uprkos nezrelosti, u velikoj meri dosledno, produktivno i sposobno za divergentne pristupe u rešavanju problema)
- Savremena shvatanja : **Vigotski** je istakao tezu prema kojoj ZONA NAREDNOG RAZVITKA IMA NEPOSREDNIJI ZNAČAJ ZA DINAMIKU INTELEKTUALNOG RAZVOJA I USPEH NEGOLI AKTUELAN NIVO NJIHOVOG RAZVITKA, što znači da dete u saradnji i uz pomoć može da uradi više i bolje i da se mogućnost dece podiže na viši stupanj, jer *"ono što dete ume da radi u saradnji, sutra će moći da uradi samostalno"*

- Mogućnosti obučavanja su uslovljene zonom narednog razvoja pa se u obrazovanju treba osloniti NA ONE FUNKCIJE KOJE SE TEK RAZVIJAJU, a ne na uobličene.
- **Pijaže** je tvrdio da je dečje mišljenje alogično i predoperacionalno i poricao značaj obučavanja u intelektualnom razvoju deteta, što znači da je potcenio sazajne mogućnosti predškolskog uzrasta

➤ **Vigotski, Leontjev i Rubinštajn**

- ✓ najveći značaj ranog učenja je što utiče na sadržaje i domete kasnijeg učenja
- ✓ rano uspostavljanje shema za perceptivni, motorni i lingvistički razvoj će bitno uticati na razvoj razvijenih struktura
- ✓ u predškolskom uzrastu ima najviše nespecifičnih, strategijskih oblika učenja, formiranja sposobnosti reprezentovanja, sistema simbolizacije, strategija pronalaženja, selekcije, upotrebe i prerade informacija, formiranja opštih pravila za rešavanje tipova zadataka
- ✓ značajniji *transfer sposobnosti* koje je dete već steklo, nego *transfer sadržaja*

- na putu svog sazrevanja, potpomognutog obrazovanjem, dečje mišljenje će se razviti ka sve većoj *objektivnosti* (verovanje malog deteta da fizički objekti poseduju svest, a mentalni fizička svojstva), *reciprocitetu* (razvoj sposobnosti da se stvari sagledavaju i iz aspekta druge osobe, a to znači biti brat, znači i imati brata), *relativnosti* (dečja nesposobnost da uvide kako neki predmet, u odnosu na jednu površinu može biti "iznad", a u odnosu na neku drugu "ispod").

ODNOS VASPITANJA I RAZVOJA

RAZVOJ je najopštiji pojam kojim se obuhvataju sve :

- ✓ progresivne i kontinuirane
- ✓ kvalitativne i kvantitativne promene u strukturama i funkcijama organizma povezane s rastenjem (i starenjem), odnosno sazrevanjem, ali i sa uticajima iskustva, pa i učenja.

- Vigotski je istakao veoma važnu tezu prilikom objašnjavanja odnosa između vaspitanja i razvoja, a to je: **TREBA SE OSLANJATI DA BI SE PREVAZIŠLO**. On smatra da bi bilo nerazumno u radu sa učenikom ne uzimati u obzir konkretni i slikovni karakter njegovog pamćenja, na njega se treba oslanjati, ali bi isto tako bilo nerazumno negovati taj tip pamćenja. To bi značilo zadržavati dete na nižem stupnju razvitka i ne videti da je konkretni tip pamćenja samo prelazni stupanj ka višem tipu i da konkretno pamćenje treba prevazići.

- VASPITANJE TREBA DA PRATI RAZVOJ, ALI NA POSEBAN NAČIN, IDUĆI ISPRED NJEGA, "VUKUĆI" GA NAPRED - To je moguće ako se ono što se kod deteta nalazi u stadijumu sazrevanja i procesi koji još nisu sazreli u trenutku učenja uoče na vreme.
- razvojne mogućnosti se otvaraju na aktuelnom stupnju razvitka, ako se blagovremeno reaguje na njihovo ispoljavanje
- Vaspitanje treba da se odvija uz najveće uvažavanje dečjih potreba, težnji i interesovanja, jer ako se naglasak stavi na restrikcije i zabrane, vaspitanje će biti izraz nepoverenja u dete i smetnje njegovom razvoju

AKCELERACIJA ILI AMPLIFIKACIJA RAZVOJA

- Pojava ubrzanja razvitka dece zove se AKCELERACIJA i ona se zapaža ne samo u oblasti fizičkog, nego i psihičkog razvoja (razvojne karakteristike dece su promenljive u zavisnosti od opšteg uticaja sredine u kojoj odrastaju i posebno, od nege i vaspitanja. Na primer ustanovljeno je da su šestogodišnja deca danas u proseku 7 cm viša i 3 kg teža, nego što su bili njihovi vršnjaci 40 godina ranije)- karakteristično za interakcionističko shvatanje razvoja

- Ono se razlikuje od maturacionističkog shvatanja po kome razvoj zavisi samo od unutrašnjeg procesa sazrevanja i nasuprot ovoj teoriji razvila se teorija AKCELERANTNE INSTRUKCIJE. Kao što se razvoj može ubrzati zahvaljujući uticaju sredinskih uslova, on se može i znatno usporiti. O tome svedoče podaci ispitivanja razvojnih karakteristika dece u teheranskom sirotištu, gde je sredinska stimulacija bila minimalna, kada je ustanovljeno da 60% dvogodišnjaka nije moglo samo da sedi, a 85% četvorogodišnjaka da hoda, što ukazuje koliko je preverbalno iskustvo značajno za razvoj čak i lokomotornih veština.

- teorija veštačke akceleracije dečjeg razvoja vrlo je oštro kritikovana, jer se smatra da ne treba uticati na prevremeno dostizanje viših razvojnih stadijuma, pošto sazrevanje dečjeg organizma nije još dovršeno, a funkcionalne osobenosti nisu još izgrađene, pa preopterećenje može pogubno uticati na zdravlje i opšti tok razvoja malog deteta

➤ potrebno je uzimati u obzir i razvojne specifičnosti dece (koliko deca mogu) pa je zato neophodna razrada specifičnih predškolskih oblika i metoda vaspitno-obrazovnog rada, koji će se razlikovati od školskih. Zato kao opozit akceleraciji mnogi teoretičari navode AMPLIFIKACIJU, odnosno, *obogaćivanje* psihološkog razvoja deteta, čiji je cilj dostizanje maksimalno mogućeg nivoa formiranosti onih psiholoških kvaliteta i sposobnosti koji su specifični za dati uzrast.

➤ akceleraciju ne treba shvatiti kao unošenje nečega što je tuđe razvojnom stadijumu deteta, niti kao prelaženje granica koje mu postavljaju njegove prirodne mogućnosti

➤ ona se pre može definisati kao nadoknađivanje onih mogućnosti koje nisu bile dovoljno iskorišćene u toku proteklog razvoja i pomaganje detetu da brže i bolje izrazi ono što već ima u sebi i što je na putu da se ispolji.

➤ razvojna postignuća koja se nisu učvrstila i postala trajna svojina deteta ne mogu da posluže kao pouzdan oslonac za dalje razvojno napredovanje i zato procese akceleracije i amplifikacije ne treba gledati kao alternative, već komplementarno

➤ brži i uspešniji prelazak na sledeći razvojni stadijum uslovljen je **OPTIMALNIM RAZVOJEM NA PRETHODNOM STADIJUMU, PREDSTAVLJAJUĆI DOBRU OSNOVU ZA NJEGA**, što znači da se u podsticanju razvoja treba držati načela *festina lente (požuri polako)*

ZAKONITOSTI RAZVOJA U RANOM DETINJSTVU I PROCES VASPITANJA

➤ obuhvata promene koje se zakonito odigravaju u fizičkim, intelektualnim i socijalnim funkcijama

➤ ima kvantitativne i kvalitativne aspekte

➤ vrši se strukturalno i funkcionalno razdvajanje funkcija, a one se tokom razvoja jasno izdvajaju kao delovi sa čvrstom unutrašnjom strukturom

- doba najbrnijeg rasta i razvoja (raste 6 cm godišnje, masa mozga se povećava sa 1110 na 1350 gr, odvija se proces mijeljenizacije nerava i najveću brzinu razvoja ima do 3 godine)
- uvek je prisutna sopstvena motivacija i ponašanje je aktivni činilac razvoja
- kroz aktivnost deteta stalno se restruktuiraju njegova svest, pa sazajna aktivnost ima na početku empirijski karakter
- usvajanje govora se odvija u socijalnom kontekstu

OSOBI NE PREDŠKOLSKOG UZRASTA I VASPITANJE

- *Biološki deficit* – na rođenju je dete najbepomoćnije biće u trenutku kad se rodi
- *Plastičnost* – dete je prijemčivo za uticaje i ima upijajući duh
- *Emocionalnost* – dečja osećanja su toliko snažna da preplavljaju čitavo njegovo biće, nekontrolisano se ispoljavaju u obliku afekata, nestalna su i kratkotrajna
- *Čulnost* – bitno je da se u obrazovanju predškolske dece činjenice prevode na perceptivni oblik predstavljanja

- *Egocentričnost* – sklonost da o svemu sudi prema sebi, u odnosima sa drugima brkanje sebe i objektivne stvarnosti naziva se SINKRETIČKA SOCIJABILNOST i sastoji se u pripisivanju svojih emocija ljudima oko sebe, ali i doživljavanju njihovih emocija kao svojih; od druge do treće godine javlja se egocentrični govor, a u odnosu na prirodne pojave egocentizam se izražava kroz:
 - *realizam* – sklonost da se sopstveni pogled na stvari uzima kao apsolutan, uverenje da one izgledaju samo onako kako ih dete vidi i oseća
 - *animizam* – verovanje da su stvari žive i da imaju određene namere
 - *artificijelizam* – sve što postoji stvoreno je za čoveka.

KRITIČNI PERIODI ZA VASPITANJE I OBRAZOVANJE DECE

- pojam KRITIČNI PERIODI vode poreklo od Frojda, a drugačije se nazivaju "*periodi osetljivosti*"
- među psiholozima postoji neslaganje mogu li se oni nazvati i "kritični periodi"
- sovjetski autori: period osetljivosti ne treba izjednačavati s kritičnim periodima u razvoju, jer se po njihovom određenju oni odnose na prelomne, krizne trenutke pri prelasku iz jednog perioda razvoja u drugi, kada dolazi do izmena u tipu osnovnih aktivnosti kojima se dete bavi

- Vigotski prihvata tezu o periodima osetljivosti na koje je naišao kod M. Montesori i nekih drugih autora, i on ove periode naziva "optimalni rokovi obučavanja"
- zapadni autori smatraju da je period osetljivosti za učenje moguće nazvati kritičnim periodima (kao jačim izrazom za njih), i u tom slučaju se pod njima podrazumeva da se učenje, ukoliko se ne pojavi u periodu o kome je reč, više neće ni pojaviti
- ispravno shvatanje je ono koje naglašava da su optimalni periodi za učenje oni koji se mogu povezati sa zrelošću ili gotovošću za njega

- U predškolskom detinjstvu se najuspešnije formiraju pojmovne strukture, kognitivni stil i interesovanja potrebna za učenje, a na osnovu tada stečenih iskustava, grade se sva kasnije saznanja značajna za razvoj ličnosti u celini
- Bruner prihvata činjenicu da će deca imati i kasnije prilike za napredovanje u učenju i razvoju, ali upozorava da je jedno od bitnih obeležja detinjstva izuzetna PLASTIČNOST, koja opada sa uzrastom, što znači da se na početku života formiraju određena svojstva, stavovi i sklonosti bitna za kasnije uobličavanje ličnosti.

SISTEM PREDŠKOLSKOG VASPITANJA JANA AMOSA KOMENSKOG

- **J. A. Komenski** je namenio predškolskom vaspitanju veoma značajno mesto u svom vaspitno-obrazovnom sistemu
- Najvažnija dela su: "Čulni svet u slikama", koje predstavlja začetak edukativnih slikovnica i prvi udžbenik očigledne nastave
- delo "Materinska škola", koje je posvećeno vaspitanju dece ranog uzrasta.
- vaspitanje dece mora da započne još u prenatalnom periodu

- svestan podložnosti uticajima i osetljivosti dece ranog uzrasta i zato je smatrao da je vaspitanje najmoćniji faktor razvoja sposobnosti koje poseduje svako dete
- celovito, nasuprot parcijalnom vaspitanju i zahteva da ono bude harmonično
- Materinska škola treba da postavi temelje fizičkog, moralnog i umnog vaspitanja dece koja u toku prvih šest godina života treba da se vežbaju u razumnosti, radu i umenjima, govoru i u moralu i vrlinama

- tvorac je prvih celovitih uputstava za roditelje kako da vaspitavaju svoju decu i veoma obimno razrađuje postupke kojima majke treba da obezbede zdravlje deteta pre njegovog rođenja
- posebno naglašava značaj svakodnevnog kretanja i telesnih vežbi
- potreba za aktivnošću jedna od najautentičnijih dečjih potreba
- ukazuje na povezanost igre i rada, kao i na značaj telesnog i duševnog zdravlja, pri čemu posebno naglašava značaj priča i basni kojima se oštiri dečja osetljivost i razum

- U saznanja, koja se izražavaju kroz aktivnosti obavljane umom i jezikom, ili umom i rukama, spadaju:
 - dijalektika
 - aritmetika
 - geometrija
 - muzika
 - početak zanatstva
- Posebno ističe vežbanje dečjeg govora i savetuje da se vežbe u razvoju govora trebaju od najranijih dana izvoditi u prirodnim situacijama i kroz igru
- poseban značaj je namenio moralnom vaspitanju i od svih vrlina najviše ceni umerenost

- u prvi plan stavlja delovanje na decu primerom, a kada primer nije dovoljan preporučuje "blagovremeno i oprezno upućivanje", ako ni to ne pomogne onda predviđa kaznu i to prvo blažu (uzvik), a onda i strožu (zamahnuti prutom ili pljesnuti rukama)
- kad je u pitanju razvoj socijalnih odnosa ističe značaj druženja deteta s vršnjacima
- Na kraju Materinske škole govori se o zrelosti deteta za školsko učenje i njegovoj pripremi za školu, ali se protivi preranom polasku dece u školu. Njegovo učenje o Materinskoj školi predstavlja prvi pokušaj stvaranja teorije i metodike predškolskog vaspitanja.